

Nagy Jenő 1916-1996

Nagy Jenő a XX. századi erdélyi tudományos élet sokoldalú, kiemelkedő egyénisége volt. Több évtizedes alkotói munkásságából megszületett tanulmányai több tudományzakot fognak át, éppen ezért interdiszciplináris jellegű írásaival elévülhetetlen érdemeket szerzett a nyelvjáráskutatás, a nyelvtörténet, a nyelv művelés, a néprajz és az összehasonlító, interetnikus (magyar–szász) kutatások terén.

Nyolcvan életévét becsülettel, nagy belső fegyelemmel, egyenes tartással és jellemmel élte végig. Kolozsvárt született és itt töltötte kisgyermekkorát is. Apja tanár volt, édesanyja polgár családból származott. A szülővárosában megkezdett tanulmányait Pápán folytatta, ahol letette érettségi vizsgáit. Egyetemi stúdiumait Debrecenben végezte, ahol 1938-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Csúry Bálint tanítványaként érdeklődése a nyelvjáráskutatás és a néprajz felé fordult. Tanulmányait 1939–40-ben a lipcsei egyetemen egészítette ki. 1940-ben visszatért szülővárosába, ahol az Erdélyi Tudományos Intézet munkatársa lett. A háború végén 1945-ben a kolozsvári magyar egyetem tanára lett, de rövidesen kiszorították onnan. Előbb a Pedagógiai Líceumban, majd a Tanári Továbbképző Intézetben, az Akadémia Művészettörténeti Intézete Népművészeti Osztályán és a Nyelvtudományi Intézetben dolgozott. Koholt vádak alapján meghurcolták. Utána soha sem dolgozott felkészültségének megfelelő munkahelyen. Számtalan mellőzött és félreállított kortársához hasonlóan egyszemélyes családi műhelyében tovább folytatta szellemi tevékenységét. Iskolai titkárként a besztercei városi levéltár szász nyelvi anyagát tanulmányozta. A romániai hatalom az 1968-as prágai események után lazítani kényszerült nemzetiségi és kultúrpolitikáján. Ebben a konjunktúrában kezdtek lassan megjelenni írásai.

Az 1970-es évek elejétől munkatársa lett a Szabó T. Attila által vezetett szótörténeti kutatásokat végző nemhivatalos munkacsoportnak, annak a szakmai intézménynek, mely szívós munkával szerkesztette az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárat. Nagy Jenő végezte a címszavak német nyelvű értelmezését majd számtalan szócikk szerkesztését. Kitartással végzett szótörténeti kutatásai serkentő hatást gyakoroltak nyelvészeti megalapozottságú történeti-néprajzi tanulmányaira.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület titkára volt, amikor a nagymúltú intézmény tevékenységét félbeszakították. Évtizedeken át féltve őrizte az EME létét szimbolizáló, 1932-ben készített serleget, amit halála előtt átadott az Egyesület jelenlegi vezetőinek. Pár hónappal halála előtt az Erdélyi Múzeum Egyesület tiszteleti tagságával jutalmazták. Szakkönyvtárát és kéziratait szintén az EME-nek hagyatkozta.

Nagy Jenő néprajzi kutatásait Kalotaszegen kezdte, ahol a magyarvalkói népi élet számtalan részterületét kutatta és dolgozta fel. Bemutatta Magyarvalkó kendermunkáit, vállfőmintáit, szénacsinálását, lakodalmi és temetési szokásait, juhászatát, kézművességét (pl. zsindefyfaragás, orsóképzés stb.) és gyümölcsstermesztését. Ezekből a közleményeiből egy hagyományos kalotaszegi magyar faluközösség monográfiája körvonalazható és szerkeszthető egybe. Kutatásait később kiterjesztette Kalotaszeg többi vidékére is, ahol elsősorban a magyar népviselet szerkesztését, változatait és fejlődését tanulmányozta. Itteni alap kutatásaiból egy-egy viseleti darab (pl. szűr, daróc vagy condra, csipkés mellrevaló stb.) szakszerű bemutatása, valamint a

Faragó Józseffel és Vámszer Gézával együtt szerkesztett, Kalotaszeg egészére kiterjedő öltözetmonográfia született meg.

A kalotaszegi indíttatás alapvetően meghatározta egész néprajzi munkásságát. A második világháborút követő évtizedekben tudatosan arra törekedett, hogy az erdélyi és moldvai magyarság öltözetét feltárja és tanulmányaiban bemutassa. A magyar népművészeti kutatások keretében kiváló kismonográfiát jelentetett meg a torockói magyar népviseletről. Figyelme később a Fekete-Körös völgyi (köröstárkányi) és a szilágysági (tövisháti) öltözet felé fordult. Ebből a kutatásaiból jelentette meg dr. Kós Károllyal és Szentimrei Judittal közösen szerkesztett *Szilágysági magyar népművészet* című kiadványában a tájegység öltözetéről írott tanulmányát.

Szakszerű tanulmányokat írt a székelyföldi viselet fejlődéstörténetéről (pl. a székely harisnya kialakulásáról), a kászoni székely és a Kis-Küküllő vidéki magyar öltözet rendszeréről és fejlődéstörténetéről.

Gazdag terepen gyűjtött példák alapján mutatta be a moldvai csángó magyarság viseletének rendszerét. Ennek legarchaikusabb elemeit az európai öltözetkultúra összefüggésrendszerében elemezte. Ez a fajta etnikai és módszertani nyitottság nyilvánult meg az összehasonlító jellegű, magyar-szász kutatásaiból megszületett tanulmányaiban is. Nagy Jenő nyelvészeti, ikonográfiai és néprajzi megalapozottságú kutatásai, a mentéről, a dolmányról, a felsőruháról, a faraziáról írott tanulmányai arra figyelmeztettek, hogy az erdélyi magyar népi kultúra vizsgálata elképzelhetetlen a szomszédos szász kultúra elemzése nélkül.

Tanulmányait széleskörű nyelvjárási, nyelv- és művelődéstörténeti, összehasonlító, ikonográfiai és néprajzi forrásanyag felhasználásával írta meg. Munkássága révén az erdélyi és a moldvai magyarság népviseletének szakszerű, monografikus feldolgozását és bemutatását valósította meg. Tanulmányai és könyvei révén a XX. századi magyar néprajztudomány klasszikus értékű művelői és tudósai közé tartozik.

Nagy Jenő legfontosabb néprajzi közleményeinek jegyzéke

1938

A népi kendermunka műszókincse Magyarvalkón. *A Debreceni Református Kollégium Tanárképző Intézetének Dolgozatai*. Debrecen 18. sz. 69–159.

1939

Magyarvalkói vállfőminták. *Magyar Nyelv* I. 122–129. 8. 1.

1940

Adatok a magyarvalkói szénacsináláshoz. *Ethnographia* 51. 487–488.

1942

Temetés, temető és halotti tor a kalotaszegi Magyarvalkón. *Ethnographia* 53. 132–143.

1943

Lakodalom a kalotaszegi Magyarvalkón. *Erdélyi Múzeum* 48. 391–405.

Juhsajt készítés (bácsolás) a kalotaszegi Magyarvalkón. *Erdélyi Múzeum* 54. 85–86.

1944

Zsindelyfaragás a kalotaszegi Magyarvalkón. *Erdélyi Múzeum* 49. 196–197.

1945

Adalék a kalotaszegi Magyarvalkó népi mesterségeinek szókincséhez. *Erdélyi Múzeum* 50. 94–98.

Népi tégláégetés a zilahi Mice-völgyében. *Erdélyi Múzeum* 50. 246–249.

Péntek hídjá, Tehénhajtó. *Erdélyi Múzeum* 50. 250.

1946

Kalotaszeg népe. *Erdély* 2. 5–10.

1947

Orsófaragás a kalotaszegi Magyarvalkón. *Ethnographia* 58. 264–266.

1953

Népművészetünk helyzete és feladatai. *Művelődési Útmutató* 6. 12. 45–48.

1954

Népi tánc – népi öltözet. *Művelődési Útmutató* 7. 35–37.

1957

Adatok a székely posztó-harisnya fejlődéstörténetéhez. *Kelemen Lajos Emlékkönyv*. Kolozsvár. 479–485.

A moldvai csángó öltözet román jövevényszavai. *Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények* 1. 87–94.

Székely népi öltözet. *Művelődés* 10. 17–18.

1958

A kalotaszegi magyar népi öltözet. *Népművészeti Füzetek*. Bukarest 66.1.

A köröstárkányi magyar népi öltözet. *Művelődés* 11. 63–64.

1959

A szilágysági Tövishát magyar népi öltözetének vizsgálatához. *Ethnographia* 70. 442–445.

1965

Farazia, fereschi. *Magyar Nyelv* 61. 94–96.

1969

Sajátosság és újítás a kalotaszegi népviseletben. *Igazság* 30. 4. sz.

Torockó: háztáj. *Igazság* 254. sz.

1970

A Fekete-Körös völgyének magyar népi öltöze. *Művelődés* 23. 25–27.

A kalotaszegi szűr. *Művelődés* 2. 10–12.

Tövishát népi öltöze. *Művelődés* 6. 36–38.

Sachsiches Trachtenstück am Rande der Westkarpaten. *Karpaten Rundschau* 3. 38.

1971

A torockói öltözetről. *Művelődés* 24. 6. sz. 47–51.

1972

Az öltözet. *Kászoni székely népművésze*. Bukarest. 219–268.

Miben segít a néprajz? *Előre* 26. 719. sz.

1974

Öltözet. *Szilágysági magyar népművészet*. Bukarest. 179–207.

1975

A kalotaszegi csipkés mellrevaló. *Művelődés* 28. 8. sz. 35–37.

1976

A kalotaszegi daróc vagy condra. *Művelődés* 29. évf. 1. sz. 29–32.

A Kis-Küküllő menti bundafélék. *Művelődés* 5. 43–45.

Mutatvány egy készülő romániai magyar népi öltözetjegyzékből. *Népismereti Dolgozatok*. Bukarest. 69–72.

1977

A viselet helyzete. In: *Kalotaszegi magyar népviselet*. Bukarest. 235–254.

1978

Öltözet In: *Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet*. Bukarest. 255–312

1979

Szótörténet – viselettörténet. *Művelődés* 33. évf. 10. sz. 27–29.

A torockói népviselet. *Korunk Évkönyv*. Kolozsvár. 236–243.

1980

Néprajzi és nyelvészeti kutatások a moldvai csángóság körében. *Művelődés* 33. 6. sz. 27–30.

A moldvai csángó öltözetéről. *Művelődés* 11. 32–34.

1981

Öltözet. In: *Moldvai csángó népművészet*. Bukarest. 360–458.

1983

Dolmány. Összehasonlító szó- és viselettörténeti adalékok. *Nyelvészeti Tanulmányok*. Bukarest. 69–83.

1984

Az erdélyi magyar felsőruha és a szász Falsche. Adalék a magyar–szász összehasonlító viselettörténeti kutatásokhoz. *Ethnographia* 95. évf. 2. sz. 242–255.

1992

Hagyomány és újítás a népviseletben. *Néprajzi Látóhatár* 1. évf. 1–2. sz. 45–53.

1993

Mente. Adalék a magyar és szász összehasonlító viselettörténeti kutatásokhoz.

Ethnographia 104. évf. 1. sz. 11–56.

Néprajzi és nyelvészeti kutatások és eredmények a moldvai csángóság körében. In: „Moldovának szíp tájaind születtem...” szerk. Péterbenze Anikó. Jászberény, 29–37.

1995

Gyümölcsös a Vlegyásza alján. In: *A KJNT Évkönyve* 3. Kolozsvár, 51–60.

1996

Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár szócikkeinek német nyelvi értelmezéséről. *Erdélyi Múzeum* 58. évf. 3–4. sz. 229–233.

Összeállította:
Pozsony Ferenc

Dr. Molnár István

1910–1997

Dr. Molnár István sokoldalú ember volt: múzeumalapító, gyűjteménygyarapító, néprajzkutató, hely- és művelődéstörténész. Szerzteágazó, eredményekben gazdag szakmai tevékenységet hagyott ránk. Földi pályáját szálfagyenesen, tartással és becsülettel járta végig.

Molnár István 1910. december 17-én született Bordonson. Középiskolai tanulmányait Székelykeresztúron az unitárius főgimnáziumban végezte. 1935-ben Kolozsváron földrajz-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1942-től néprajzi stúdiumokat Gunda Bélánál folytatott, akinél 1948-ban doktorátusi címet szerzett.

Egyetemi tanulmányai után 1936-tól a székelykeresztúri unitárius gimnázium megbecsült, népszerű, nagy tudású tanára volt, majd az iskolák 1948-as államosítása